

Forfatter: Helgesen, Poul

Titel: Om kranke og fattige Mennesker (1528)

Citation: Helgesen, Poul: "Om kranke og fattige Mennesker (1528)", i Helgesen, Poul: *Skrifter af Paulus Helie 3. Bind / ved Marius Kristensen. - 1933 Udgivet af Det Danske Sprog- og Litteraturselskab*, udg. af MARIUS KRISTENSEN, 1932-1948, s. VI. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/text/adl-texts-helgesen03-shoot-workid54456.pdf> (tilgået 24. april 2024)

Anvendt udgave: *Skrifter af Paulus Helie 3. Bind / ved Marius Kristensen. - 1933 Udgivet af Det Danske Sprog- og Litteraturselskab*

1

HUORE KRANCKE, MIJSLIGE, SAARE, ARME OC FATTIGE MENNISKIR SCHULE TRACTERIS OC BESØRGIS, EEN KORT VNDERWIJSNING AFF BRODER PAULO HELIE 1528

2

3

¶ Fredt oc naade in Christo Jesu, ønskir Paulus Helie erlig oc fornwmstig mandt Niels Stemp, Borgemester i Købmenhaffen.

Klere Borgemestere, gunstige oc gode wenn. Som eder well fortенkir, ther ieg war eder gest ij Paaske wge nw sist forleden, at ij talde met meg vdi raatzwijss om eet hospitall at rettelige stigte oc sckike Gud till loff oc ther nest arme, mijslige oc krancke menniskir til hielp trøst oc bestandt, anseendis at saa mange fattige menniskir, Guds fanger oc allis wore spegell, forsettis aff wanrøgt oc forsømmilse, ther motte oc kwnne raadis bodt, hielpis, eller oc forlaassis aff then vsielige, wbegribelige oc swaare pijne, wsilhedt oc modgang, ther mange saa forsmecktis og forladis wdi, at the aff mijstrøst, anthen falde wdi mijshaab, eller oc wdi eet stort wtaal, ther fordi opweckir Guds wrede, strengthedt oc plage offuer thenom som bwrde desse ting at ansee, nar the arme kwnne nest Guds hielp, besøries liifs føde, swndhedt oc karskhet oc andhen welferdt som wij ere huer andhen plictige, om wij wele saa sennelige wære som wij begære at kaldis cristhen. Ther findis nw mange [A2b] som forarbeijde sæt oc skicke paa 4 øll oc brødt, paa wijn oc klede, paa hwmmill oc salt, paa meell oc malt, oc andhen møghen ware, huor hun schall kiøbis oc affhendis, huer wedt sith werdt effter som tidhen kan taale oc huermandt bliffuer wedt brødhet met beholdhen reijse, huilckedt dog er icke straffeligt, nar thet redelige giordis oc altidt hiøldis wedt magt. Men gantske faa finder mandt, ther wele haffue omhygghe for thenom som ere oss offuer alting befalede, at hielpe oc styrcke, forsee oc besørie, aff all wor magt, oc met alt thet wijdt, skell, forstandt, wissdom, sindt, fornwftt oc klogsckaff, ther Gudt haffuer oss forlædt, oc antwordt till troer handt, thenom at bruge seg till loff, oc then arme oc fattige, som er Guds tempil oc bolig oc Jesu Christi leem, till terff oc gagen. Oc wore ij paa then tidt begærindis, att ieg schulde giffue mit tycke oc raadt paa scrifft, thet allerkortiste ieg kwnne, huess mening ieg ther om haffde, oc i huadt maade saadan ting kwnne best anheffuis, framdragis oc bliffue framtwrinde, nar thet er forgeffuis at be gynde een ting, ther icke kan worde lenge bestandig, men offte omkwld katis for en hun er halff giordt. Thi haffuer ieg nw føghet meg effter eder willie, oc begæring oc [A3a] will nw foregiffue huess meg tycker got at wære, ij thenne handell, dog icke i then mening att myne raadt schule anammis for noghen affsagd ret, eller een fast low, at ieg er ther till for swag aff mijn store wanwittighedt. Men ieg will alsomeniste framsette mit tycke, som huer oc een pleier at gjøre vdi noghen hob, ther forsamblis vdi raadtzwjtjss, met saadan agt, at siwnis hwn wære funderidt vdi scriffthen oc paa redeligt skell, tha 5 maa hwn anammis oc stadtfestis, siwnis hun oc thet icke, tha maa hwn foractis met spot oc lather, som ther almennelige giørs modt thenom som framsette geckerij for wijssdom, oc løghen for sandhedt. Oc thet will ieg nw gjøre kortelige, saa lenghe ieg worder noghet meer ledig, att ij oc andre wijsemendt kwnne dess i mellom, vdi thenne handell noghet ydermere besinde, nar tette anslag motte saa begyndis, at thet kwnne faa een lycksalig framgang, oc een bestandig ende, alle thenom till salighed som agte at styrcke samme anslag, Gudt till loff, arme oc mislige menniskir till roo oc lijse, oc then gantske menighedt till heder oc ære, nytte oc gaffen. Thet kende Gudt, at ther som lycken hafde meg tilføghet rigdom, tha schulde ieg hielpe ther trolige til. Men fordi hun haffuer hanum icke vnth meg, [A3b] ther ieg er oc met well till freds, tha will ieg skenke ther først till thette føie bleck oc papijr, ther maa recke saa langt som thet kandt, meg haabes tha at ther scall iw noghen tage exempill effther. Oc will ieg først fortellie huess bud oc befaling, wij haffue wdi scriffthen om the fattighe oc arme, oc ther nest kortelige forfølge then andhen part, aff thende handell som nw er for øghen oc hender, saa at thet scall huerckin siwnis the wijse

keedsompt, oc icke heller the fattighe og faakwndige forlangt.

Oc dog at Guds wrede er opwockt gantske saare i thenne tidt, aff mange, store oc groffue synder, som nw regnere blant then menige cristen mandt, tha besinder ieg att een aff the største, er then haarde w mildhedt oc w mildhe haardhedt ther wij ere bestedde wdi modt fattige, arme, siwge, mijslige, oc 6 mijstrøstige menniskir, at wij icke ansee theris store nødt oc trang, terff oc behoff, men anthen tage thenom thet fra the kwnne ilde ombære, eller oc sønie thenom thet wij ere thenom plictige. Andre mange synder kwnne orsagis, mett legoms skrøbelighedt, met nødt oc trang, men at forsmaa then fattige oc trenge then arme, haffuer inghen orsage huerckin [A4a] for Gudt eller menniskin, nar thet skeer ij modt then wenlige oc mett ynckelige natur ther Gud haffuer met begaffuet, alle skellige oc wittige creatur, oc thet for een naturlig gaffue. Oc ther som inthet wore budhet vdi scriffthen, besynderlige paa arme oc fattige menniskirs wildt, tha er then naturlige low, ther huert menniske fornymmer wdi sith hierte, budt oc befaling, streng oc sterck nock, ther oc saa motte wege the hiærther modt the fattige som ere haardere en steen. Saa finde wij screffuet. Er thet saa att noghen aff thijne brødre som boor indhen stads porthe met teg, falder wdi fattigdom, tha scaltu icke forherde tith hierte, eller lycke thin handt, men hende scaltu oplade for hanwm som fattig er, oc lææ hanwm huess tu seer han behøffuer. Saa sier Gudt framdelis i samme scrifft. Fattige oc arme menniskir schule aldrig fattis ij thet landskaff, som thu worder boendis wdi, oc fordi biwder ieg teg, at thu oplader thijn handt, for then arme oc fattige som er i lande met teg. Saa sier oc saa then gode Tobias till stjn søn. Tu scalt icke wende tith ansigt fra noghet fattigt menniscke, saa scall thet oc skee, at Gudt scall icke wende sith miskwndelige ansigt fra teg, i huess maade thu kant, tha wær miskundelig, haffuer [A4b] thu mōghet tha giff 7

rwndelige, haffuer thu oc een føije ting, tha hielp oc saa welwillighen een føije ting, att thu ther mett indleggher teg een god løn paa thin nødtz tidt, thi at almwse, frelser eet menniske fra all syndt oc dødt, oc hwn icke tilsteder, at sielin kommer ij mørckhedt. Framdelis sier Solomon. I huo som helst ther forsmaar then fattige, han spotter oc forhaaner then fattigis skabere. Eet andhet stedt sier han oc saa. Then som lycker sijne ørhin, at han scall icke høre then fattigis røst, tha scall han oc saa robe oc icke hørís. Oc strax effter. Then som er redeboen till miskwndt, han scal welsignis, fordi han gaff then fattige aff sith brødt. Wijssmand sier framdelis oc saa. Mijn søn wær icke falsck vdi then fattigis almwse, oc thijn øghen scaltu icke wende fra noghen arm mandt, forsmaa icke een hwngrw siell, oc spotte eller breijde icke een fattig mandt wdi sith armodt. Oc noghet ther effter sier han saa, Wdreck thin handt then fattige till gode, at thin miskwndt oc welsignilse maa fulkommis. Framdelis Anamme then fattighe for Guds budordt, oc for hans fattigdom skyldt, lad hannwm icke gaa fra teg vden skenck, beware thin rigdom wdi then øffuerste Guds bud oc thet gangner teg meer en guld, skiwll thine [B1a] almuse i then fattighe mantz barm oc bwg, oc hun scall bede for teg i modt alt ondt. Ydermere sier han saa. Then som giør offijr, aff then fattigis gotz oc eiedom, thet er ligerwijss som han offrede een mantz søn, for sijn faders øghin. Esaias prophet sier oc saa, modt the rijge oc weldige, I haffue forødt oc optæridt mijn wijn gaardt, oc arme folkis roff findis wdi edert hwss. Sacharias prophet haffuer saa 8 sagt. Oc widuer, faderløse børn, elendige oc fattige menniskir, schule ij icke wforrette.

Moises taler oc saa wdi laaghen saa siendis. Nar som i skule hōste eder sædt, tha schule i icke meije for nær, i schule icke heller opsancke the ax som eder gaa for bij, ey heller the drwer oc wijnbær som spildis vdi eder wijngaardt, men thenom schule ij lade ligge, fattige oc elendige folk till gode, at the maa thenom opsancke. Oc ther thet iødiske folck som war fanghet wnder Assueri kongis welde oc magt, bleff frelst aff sijn store nødt oc trengsill, tha bōdt Mardocheus, at alle the rijge schulde sende skenck oc gafuer till the fattige oc arme. Oc fordi sagde then fromme Job. Jeg war then blindis øije, then haltis fodt, oc fattighe menniskirs fader. Oc fordi sier Salomon. Thu scalt ære Gudt aff tith gotz, oc [B1b] aff then første oc beste grøde scaltu giffue then fattige, oc tha scall thijn korn lade rwndelige opfyldis, oc thine wijnpersijr offuerflyde, oc fordi sagde Christus vdi thet ny testamendt. Thu scalt forwandle huess thu haffuer oc giffue thet fattige folck, oc tha worder thu rijg ij himmerige, oc at the fattige ther haffde hielp behoff schulde oss icke fattis, sagde han oc saa, hooss samme Euangelistam, ther nogre aff disciplene wore ij lde till freds met Magdalena at hwn haffde wdstørdt then dyrebare smørie paa Christi hoffuet, swarede han saa. I haffue altidt fattige menniskir wed handhen, ther i kunne giøre till gode, men i beholde icke meg altidt. Framdelis hoss Lucam sier han saa. Nar som thu giør gestebudt eller noghet werdtskaff, tha schaltu icke biwde thijne wener, thine brødre, frenderellernaboo, 9 som rijge ere, at the schulle icke biwde teg igien, oc tha haffuer thu thyn løn borte. Men nar thu giør gestebud tha biwdt fattige oc arme, halthe oc blinde oc tha worder thu salig hoss Gudt, nar the haffue icke dess magt at the kwnne teg betale, men thet scall tha betalis teg, wdi alle retferdige menniskirs opstandilse. Jacobus tall oc saa om the fattige. Haffuer icke wor herre wdkaaridt the fattige her i werdhen, ther wore [B2a] tha rijge wdi een cristen tro, oc arffwinge til the rige, som han loffuet haffuer alle thenom, ther hanwm elske, men i haffue dog forsmaat then fattige. Mwnne icke the rijge bruge tyranni e modt eder oc the drage eder oc saa ij rette til domstool for herrir oc furster. Offuer the sex hwndrede steder motte her indfōris om fattige menniskir aff scriffthen, ther som tijdhen kwnne tillrecke. Oc for inghen andhen sag, talis ther saa tith wdi scriffthen om the fattigis terff oc behoff, wden fordi at Gudt wille thenom offuer alting wære oss wdi befaling oc tillsiwn, at the aff wor rwnhedt, schulde bode hielpis oc opweckis till at tacke Gudt ther thenom icke lader forfare wdi fattigdom, men haffuer for thenom stort omhygge, nar han lader thenom besørie huess the haffue behoff, aff sijne wduolde, børn oc wener, ther pleie vdi een retsindig agt oc mening at hielpe the fattige oc arme.

¶ Men the menniskir som ere arme oc fattighe, ere icke heller arme oc fattighe wdi een maade. Somme ere fattige aff wlycke, somme aff ladhed oc forsømmilse, dog att ladhet er oc een stor wlycke, nar wijnskiffuelighedt siwnis at wære een besynderlig lycke oc gaffue. Somme [B2b] ære oc saa fattige aff nødt 10

oc trang, at the ere arme fødde, oc icke heller haffue sindt ther till at the kwnne seg noghet hielp, ther fordi bliffue træle i mædhen the leffue. Somme ere oc saa berøffuede, oc ere fordi kommen wdi armodt, anthen till siøs aff siø tiwffue, eller oc aff storm oc wæder. Stundwm till lands, nw aff straatrøffuere, nw aff snaphaner, ther ere oc saa røffuere, men the wele tha icke saa kaldis. Ofte oc saa aff wmilt herskaff, ther vnderstundwm ere wmildere en nogre stratrøffuere, att these tage icke meer en the findhe hooss een mandt, men wmilt herskaff møgghet meer, fordi the berøffue een mandt, bode thet han haffuer, oc een stor part aff hans wanner oc slegt, met. Somme findis oc arme, aff store bøder for mandrab, hoor, ketterij, oc andre store oc groffue synder, ther tha siwnis at wære retferdigt nar som then bømte all ene ther haffde brwdt, men fordi at een gantske slegt stundwm forødis aff een skalck, tha er thet saare vretferdig, oc helst fordi at saghen icke offuerweijes effter laaghen eller redeligt skell, men effter hans wanners rigdom oc gotz som for saghen er faldhen, nar ther tagis aff thenom icke som ret er, men som theris formwge er till. The effterfølge een [B3a] kremmere regill, ther pleije at sie, nar ieg seer mijn købmandt tha wedt ieg huadt mijn ware bør at gieide. Saa giøre oc saa vmilde fogeder, strax the wijde huore rijg slegt een skalk han haffuer, tha wijde the huore høgt hans sag scall settis, oc fordi huar saadan seed er, tha wore thet bædre i store sager, at the skalke straffedis paa leem eller hals ther syndhet haffde, effter som saghen wore stor till, en the schulde giøre saa mange arme met seg, oc 11 serdelis nar the wore aff thet slag ther dog bliffue skalke nar the ere en faldhen wdi armodt, som wij daglige see, at mange er fattige oc arme men dog fuld arige skalke. Men huore mange giøris fattige aff woldt oc magt, falsk oc swig, drick oc dabil, motte wel oc saa bescriffuis paa thet stedt, men thet kan tha icke fordragis aff mange paa thenne tidt, ther ere gantske snare till at fortørne, oc helst met sandhet, at inghen ting er nw behaffuelig wdhen hwn er thenom wildig. Ydermere findis oc saa mange, ther ere icke alsomeniste fattige oc arme paa gotz eller penninge, men oc saa bestedde i stor wsilhedt, siwgdom oc kranckhedt, hwnger oc tørst, som ere fattige fanger, fremmede elende oc landfluctige menniskir. The besynderlige som ere bestedde wdi pockir, spydalske soot, faldende siwge, krøbleri [B3b] halthet, blindhedt, oc andhen legomlig plage, som ere then weldige Guds rijss, till at straffe werdsins syndt, thenom till plict oc bodt, ther lijde saadan plage, om the haffue ther met eet godt taall, oc ere till freds met Guds willie, ther tha fuldkommis nar som wor syndighe willie pijnis oc piagis, spildis oc worder til inthet. Dog at then retferdige Gudt lader desse ting skee, oss till exempill som ere karske oc sunde, at wij paa thenom schule besinde, huess wij haffue forskyldhet om Gudt wille met oss strenge, nar thet kan findis i sandthet at wij haffue twsinde gange meer syndhet Gudt i modt, en noghen aff thenom ther saa pijnis oc piagis.

¶ Oc fordi at Gudtz plager ere mangfoldighe i huar som helst hospitall ere skickede, tha ere the saa skickede, at atskillige siwger, schule hafue atskillige 12 hospitall, at wele forsamble, atskillige kranckhedt wdi eet hwss, thet er icke at læge noghen brøst, men at besmitte een gantscke menighedt, nar huer siwge, haffuer iw sijn forgiffthgedt met seg. Thi wore thet saa farligt som mandt wille at alle menniskir schulde badis vdi een badstoffue, men huad skade ther er affkommen i nogre aar haffue wij alle seet, [B4a] oc kwnne thet nw daglige begræde, dog thet er nw for sijlde met mange. Thi schulde ther wære atskillige bastoffuer i then menighet som er skickelig, saa att siwge oc karske bade icke tillhobe vdi eet hwss. Oc huar som thet icke skeer tha kommer een heell menighedt, wdi skade oc fare. Oc fordi wore hospitall saa skickede wdi gammill tidt, at ther inghen lagdis wdi, wdhen han haffde hospitals siwge. Hospitals siwge kalledis paa then tidt, then spijdalske sooth, nar ther wore inghe andre hospitall, wdhen hues Keyser Karll, oc nogre andre Christhen furster oc mechtighe mendt haffue stictedt werdshus ther nw oc saa kaldis hospitall, fattighe pelegrijmme oc fremmede folck till gode, som wandrede till hellige steder, att the schulde ther anthen haffue lægre, om the fiølde ij nogher kranckhet paa theris reijse, eller oc natte lege, nar the hastelighen reijsde, oc wore fattige, men dog karscke oc swnde. Ther nest skikedis oc saa obenbare hwss till krøblinge som icke kwnne gaa, føris eller flyttis, ther oc saa kalledis hospitall, oc thenom schulde besørries aff menighedhen, nar the haffde icke rijge slegt eller wanner, at the schulde icke trengis aff hwnger [B4b] eller kwldt eller noghen andhen modgang ther menniskin kwnne affstyre. Nu paa thet sisthe 13 sidhen Gudt haffuer søgt oc paa mijnt werdhen met ny oc forferlige siwgdomme, som ere pockir, sancti Joannis plage, then faldende soot, oc andre saadane Guds lønlige domme, tha skickedis ther oc saa obenbare hwss som the schulde lægris vdi, nar thet kan icke skee wdhen stor fare, at saadane krancke menniskir daglige haffue theris wæsinde i blant thenom som ere karske, i then mening fordi at saadane siwgdomme scal icke for wijde sprees, oc sijne røder for rnøgghet befeste, tha er thet gantske raadeligt at ther till skickis hospitall icke wdi een by, men vdi mange, som at siwgdommen oc then Guds plage serdelis, er nw for wor øghen ij sandthet møgghet forøgt, thi formwger ieg kiære Borgemestere, at nar i agte met flere gode mendt at framdrage oc holde wijt magt eet nyt hospitall her ij Købmenhaffen tha mene ij aff thetthe sisthe slag, som er the menniskir, ther ere bestedde vdi pockir, krefft oc andre store saar eller werck, till gode, effter thi at spijdalske menniskir haffue theris hospital her vdhen for byen aff gammilt skicke, at saadane menniskir schule icke wære ij by effter then gammill low met thenom som ere karske. Oc til andre mijslighe [C1a] menniskir, er her oc saa stigtidt then helliands hospitall, som haffuer wæridt erlige holdhet fra første begyndilse. ¶ Scall oc befindis, at wære forgeffuis, nar som hospitall stigtis alsomeniste wdi een by,

oc icke vdi flere, wdhen ther leggis strenge wijde hooss at ther schall inghen tillførís aff fremmede steder, paa thet at een menighedt schall icke meer beswaaris en een andhen. Oc fordi war thet saa skickedt i gammill tidt, at huer menighedt schulde besørie sijne krancke 14
oc mijslige menniskir, nar huer oc een burde ther at fødis, som han haffde leffuet oc hafft wmage. Thi ligger ther stor magt oppaa, at ther giørs low oc skicke, om alle fattige menniskir, som ere gamble oc krancke. The som ere karske, oc wele arbeijde, oc ere till freds met een maadelig ting, thenom kan icke trenge, oc fordi haffue the icke behoff at tiggge. Men huar som gamble oc mijslige menniskir nndis ther haffue rijge børn oc slegt eller oc wenner som ere noghet formughendis, tha schule the icke heller obenbarligge tygghe, eij løbe om kring fra een by oc till een andhen, men thenom skall besøries liffs føde oc klede aff theris egne børen, eller neste frender, nar thet [C1b] er sannelige at holde Gudtz bwdt, besørie sijne foreldre, fader oc moder, syster oc broder, søn oc dotther, oc andre sijne slectinge ther krancke oc mijslige ære, liffs biering, thet er føde oc klede. Men ther som the haffde saa besmittelig een siwge, at the kwnne icke wære wdi samfwndt met the karske, vdhen theris fare, tha schulde the førís till neste hospital, oc ther besøries, icke hospitalet till beswaaring, men paa theris foreldris oc wenners kaast oc tæring, saa at the scule thenom besørge, rygt, tieniste, klede oc føde, legedom om thenom kan raadis bodt, oc andet huess the haffue behoff. Men huar the haffue icke saa wederhefftige wenner, tha bør menighedhen som the haffue hiem oc boo vdi at oppeholde thenom. Thet som hedninge haffue well oc rettelige giordt, maa icke forsømmis aff cristhet folck, nar thet er cristhet folck haanligt, at the schule aff hedninge offuerwijndis, wdi nogre merckelige dygder. Wij læse at the wore 15 saa tacknemmelige, modt theris vndersotte oc menighedt, at the merckelige lode forsee, fattige oc arme, kranke oc siwge, oc besynderlige thenom som haffde fanghet saar oc skade ij wdbudt, oc bleff noghen slaghen for sijn menighedt vdi feijde wijss, tha schulde samme menighet lade forsee [C2a] hans hustrw, oc opfødde hans børn, oc komme thenom till een erlig forsiwn, anthen till embede eller andhen handell ther the kunne seg føde vd aff Feck han oc seijer, oc kom igien met liffuet, tha feck han liffs brød, om han bleff leemmelest, eller andhen erlig forsiwn, om han bleff karsk oc swndt. Thi scall ther wære wdi een rettelige skickedt menighedt, mange andre sckick, en om hospitall all ene, ther giffue seg altid, anthen aff wijse mentz raadt, eller redeligt skell, eller ocsaa aff merckelige exempill, som wij finde wære sckickedt oc holdhen wdi andre landt oc rijge eller ypperlige steder. Fordi ther som eet hospital schulde anamme alle skrøbelige menniskir, vdhen alt forskell, tha schulde kranckhedt oc atskillig siwgdum meer forøgis en formijnsckis, mange schulde oc saa findis, ther icke wille lade seg nederlegge wdi hospitall, vdhen nar the wore anthen plat krøblinge eller oc besette met saa store saar, at the kunne seg selffue plat inthet hielpe.

¶ Scall oc een rett oc forstandig mening wære ther hooss, at thet icke aff noghen orsage brwgis ij lde som er well oc wdi een godt mening begynt. Wij see huess skeed er ij gammill tidt met mange hospitall, [C2b] at nar the haffue wæridt lenge holdhen wedt magt, krancke menniskir till hielp oc trøst, effter theris mening som samme hospitall haffde 16
stigtidt oc met renthe oc indgeldt begaffuet, at the schulde dess bæder holdis wedt magt. Tha haffue nw Furster oc store herrir, weldhet seg till samme hospitall, oc giordt ther aff forlæning till sijne tienere, ther thenorn haffue tient wdi møghen syndig handell. Saa gaffs thenom breff oc budt, at huer oc een boendis wdi nogre herridt, schulde hielpe ther til skeppe korn, biwg, eller haffre, at samme herridt, schulde ther fore haffue magt at sende till samme hospitall the siwge menniskir som fwndis i theris herridt oc eghen som ther till hwlpe. Thet som war paalagt, holdis strengelige wedt magt, paa somme steder, huar som the met dom oc bandt oc saa trenge bønder saadan hielp wdaff, men saghen huar fore at samme hielp er paa lagd oc wedtaghen er plat faldhen. Hospitalen findis, ther oc haffue lensmendt, oc stwndum flere en eendt, men the siwge finder man icke, wdhen paa nogre faa steder som mijnst renthe hafue. Saa faris ther oc saa met mange nwnne kloster, sidhen the komme vdi forlæning, huar gode mentz børen saa armelige tracteris, at arme træle i huar the findis [C3a] haffue større redelighedt, ij toren oc fengsill, en kleijne pijger, oc skrøbelige iomfrwer gode mentz børn haffue vdi closter. Thet som er Gudtz oc theris eghet maa the icke nyde, oc saa forsømmis the, som the haffde huerkin wenner eller frender, men Gudt will tha ansee thenom paa thet sijsthe nar han haffuer saa manghen erlig leem i blant saa mange erlige oc fromme pijger, ther møghet lidhe for Gudtz oc ærin skyld, ther the icke ellers lidde, wore icke Gudt oc ærin thenom saa kær. Saa see wij møghet wære 17 begynt vdi een godt mening, ther welde oc magt, gerighet oc w mildhedt, haffue forwandlet till een ond waane, nar som huerckin Gudt skeer loff, oc icke heller besøries the fattige. Thet som i gammill tidt er skeed kan en nw hende, nar werden er nw møghet wærrer, en hun noghen tidt wæridt haffuer, oc huarsomhelst noghen baade er paa ferde, finder man altidt raadt at henne søge. Thi scall ther sees nøie till, at thenom giffuis inghen orsage som magthen haffue till at omkaste, eller oc ilde bruge thet som er wel begynt bode Gudt till loff, oc arme menniskir til hielp oc trøst, nar thet er bædre at icke begynde nogen ting ther bestandig schulde wære, en hwn schulde wredelige forwendis i modt then mening som [C3b] hwn wore begynt wdi, oc for then sag, schulde hospitall icke haffue homodig bygning, men dog erlig oc reenlig, ther kan wære terffue god. Som Gudt hader altidt homodt, saa elskir han dog icke formøghen plwmpthedt. Een erlig beqwemhedt, oc en beqwem erlighedht, teckis hanum offuer alt, icke alsomniste wdi hospitall at bygge, men oc saa tempill oc andre hwss, ther byggis Gudt till loff, oc menniskin til behoff oc gagen fordi som een erlig sparsomhet, bør at findis wdi alting, saa bør henne oc saa at findis vdi bygning.

¶ Thet wore well got att alle hospitall haffde noghen wiss renthe, ther kunne bære theris tyngge, men fordi thet er at offuergiffue the mechtige oc gerige een bytte penning, tha er thet bædre att the oppeholdis aff then menige mantz daglige hielp, wdhen thet wore saa skickedt, at huer motte igien robe sijn tillegge, nar

som hwn icke rettelige brugedis, 18

effter then første mening. Wdhen ther som Fursterne oc herrene wille thet giøre, som sckede i gammill tidt, oc en nw holdis wed magt wdi nogre cristelighe rijge, at the som regementen haffue, hulpe ther till aff then renthe som the aff menighedhen opbære. I nogre Landt oc rijge wijde theris Renthemestere møghet [C4a] the schule offuergiffue aff skat, Sijse, told oc andhen renthe, till hwert hospital oc siwghe hwss, hwssarme folck oc andre fattige menniskir, nar then menighe mandt som noghet formwgher, scall tha hielpe andre mange, som er theris fattige naboo, oc gienboo, fattige wanner oc slegt, for wdhen andhen daglig beswaaring, ther thenom tilkommer, oc kan tha ijlde recke till formanghe. Thet som wij alle hoffue met, kommer tha fra then mene mandt, ther burde fordi at recke till the fattige, at Gudt motte ske dess større loff, oc ther kunde findis dess mijndre syndt, hooss the rijge oc mechtighe, nar thet siwntis at wære eet wederlaw, imodt then wretferdige strengthed, ther the dog offte bruge mod then menige mandt. Desse seeder fwndis dog ij christhendummen, for en werdtsins homodt bleff saa stort som thet nw er. Thi befrøcther ieg at the schule her effter neppelige findis, nar werdsins homodt daglige forøgis, oc er fordi taartigt oc haffuer møghet behoff. Saa burde och saa een part aff sagefaldt och andhet som konghens fadebur welder seg till, at leggis till hospitall, deslighest wrag ther inghen eijermandt meth følger, och gotz ther inghen wiss arffwing haffuer, som søger effter samme gotz. [C4b] Thet wrag som haffuer sijn rette eijermandt till stede, eller kan oc snarlige komme, maa inghen 19 mandt i werdhen optaghe wdhen thenom till gode som thet tilhør. Oc thet som sagt er om Fursterne scall vnderstaas om alle thenom ther merckelig renthe haffue offuer theris erlige behoff, eller oc haffue andhen swaager handell, ther stwndwm er iw saa sandt een baade, som andhen wiss renthe. Alle desse som nw ere beneffende, ere dog icke andhet eller burde icke andhet at wære, en fattige menniskirs patroner, nar huess the haffue er thenom antwordhet till tror handt. Men huar som thet icke sckede, at desse store hansen wille bestyrcke saadane steder oc andre ther Gudt skall skee loff wdi, oc tørftige menniskir haffue gagen wdaff, tha bør huer menighedt at oppeholde sijne Guds huss. Oc nar wij alting dybelige besinde, tha er thet Gutz willie at saa scall skee, thenom till salighet, ther tha pleije at bæere all werdsins tynge, dog thet skeer the weldige mechtige oc rijge till inghen orsage, men till møghet større fordømmilse.

¶ Icke scall mandt heller giffue een føie ting till saadane hospitall, eller then fattige, nar han haffuer oss behoff, men rwndelige huer effter sijn [D1a] formwge. Euangelium haffuer oss thet lært, at then giffuer mest for Gudt som giffuer mijnst for werdhen, nar han agther meer menniskins hierte en hennis wduortis gierning, som Christus sagde om then qwinne oc widue ther offrede icke meer en ii penninge. Scall een almwse noghet bøde for Gudt mod syndhen, tha bør henne at wære saa stor at hwn werckir wdi pwnghen. Skenke wij een spelemandt eller een geck, een gylden eller ii, mijndre eller meer, thet kalde wij een erlig skenck, oc mene 20

at ther er inthet spijlt wdi, somme taare icke heller andedt giøre, for theris herre skyldt. Spijlde wij oc saa wdi daabill een gylden eller x thet reijne wij gantske ringe, men ther som wij gaffue saa møghet eet gantske aar ij Gudtz naffen oc for Gudtz skyldt tha meenthe wij at thet stode icke till at forwijnde. Scriffthen biwder at wij schule giffue then fattige aff then alderførste oc beste grøde, oc wij mene at giøre got skell, nar wij giffue for dørren nogre faa skræder oc brødiske, oc dess i mellom modt Gudtz budt, klede wij icke then nagne, eij hugswale then bedrøffuede, eij forløse then som wdi fengsill er, eij haffue wij heller taall met wore fattige skyldenære eller plat forgiffue thenom skyldhen nar the ere icke wederhefftige. Som [D1b] ther findis møghen andhen nødt, en hwngers nødt, saa schule wij oc ij andher maade betencke then fattige en styre hans hwnger alsomeniste. Then som will wære tacknemmelig for Gud, han schall icke wære godt wdi een maade, men wdi mange, icke modt eet menniske, men modt alle mandt, modt wen oc vwen, modt ondt oc godt. Wij mene somme at inghen scall nyde wor hielp wdhen han er hellig oc godt, men wij fare dog wildt, wij sier ieg som cristen ere. Schule wij inghen hielpe wdhen the hellige oc gode, tha frøcther ieg at wij schule lenge søge oc en tha inghen finde, ther er werdt at hielpe. Thi schule wij icke ansee menniskins godhedt oc werdskyldt, men Gudtz budt och willie hwess godthedt oss bør at røre oc offuerwinne menniskins skrøbelighed. Oc hans exempill schule wij effterfølge, som oplader himmelin oc lader reijne offuer retferdige oc 21 vretferdige oc sijn sool skene offuer gode oc onde. Wij schule icke agte thenom, i thet the ere syndere, men i thet the ere menniskir, oc haffue med oss een almennelig fader oc skabere. Scall oc huert menniske giøre almwse oc wære miskwndelig aff sith eghet gotz oc penninge oc icke aff andre menniskirs welferdt. Mange haffue saa stigthet hospitall at thet wore bæder [D2a] latt en giortt, nar the haffue berøffuet andre oc ther aff giortt seg store naffen, nar the lade optegne, then giorde then gierning, then oc then stigtede thet hospitall. Men thet offijr, som sagt er aff wijsmandt, er saa tacknemmeligt for Gudt, som noghen toge een mantz søn, oc drepte hanwm for sijn faders øghen. Er noghen plictig at hielpe then fattige, han scall lockis oc raadis ther till oc icke nødis eller trengis, nar nødt oc trang haffuer met seg inghen werdskyldt, huerckin hooss then som nøder eller nødis. Ther dog icke er sagt i then mening, at inghen maa bruge nødt oc trang, modt haarde oc wbesindige menniskir som aldrig ere willige till at giøre got oc lade ont, nar the ere huerckin fromme aff sindt eller hierte, men i then mening at fromme mendt maa icke berøffuis for noghen orsage skyldt i huore høuisck oc godt hwn siwnis at wære, nar thet kan icke haffue noghen handell met hōwiskhet, som er obenbare syndt oc wdygd, men ther om scall een andhen tidt noghet wijdere talis nar ieg worder meer ledig.

¶ Oc nar eet hospitall er tha erlige opbygdt tha scall thenom som nederleggis wdi samme hospitall icke alsomeniste besøries madt oc dricke, hwss oc kleder, dog thet er børilig at the desse ting haffue i 22

gode reenlige, oc erlige maade, at theris store swede oc werck, pijn oc drøffuilse, kwnne aff [D2b] saadan redelighedt dess bæder fordragis, men the schule oc saa haffue andhen besynderlig forsiwn, huer effther sith terff oc behoff som er met legedom, badt, fromme tieniste folk, ther haffue gode sindt, oc ere icke stumme oc strenge, at krancke menniskir icke opweckis till noghedt wtaall, ther ere dog aff kranckhedtz beswaaring wtaalige nock. Thi scall theris plage icke formeeris thenom men heller forminskis. At lade then ligge oc raadne bort, som kan lægis met drick, smørie eller plaaster, thet er een stor w mildhedt. Then som er fordi modt een andhen een ret cristen broder, han icke alsomeniste styr hans hwnger eller skiwll hans naghenedt, men han oc saa forbinder hans saar, lader hanum smørie oc rygte, bade oc two, som Christus sagde om then Samaritan hoss Lucam, ther fant paa sijn weij fra Hierusalem oc till Hierico then berøffuede mandt, ther aff røffuere oc skalke haffde fanghet mange saar. Wdi alle landt oc steder huar som er godt ordinantz oc skicke, holdis altidt paa menighedtz pwng, wise oc kloge læger oc forsøgte bardskærer, fattige folk till gode, ther thenom schule hielpe oc styrcke om theris siwgdome oc kranckhedt kan hielpis. Saa giøris ther oc saa met wijse oc lowkiøne mendt som oppeholdis till at forfølge fattige [D3a] folckis sager, som inghen andhen will forde oc fremme. Men wij Dantscke mendt haffue saa møghet at giøre met drick oc gestebudt, at wij kwnne saadan merckelig ordinantz icke besinde. Ther som the store brude skencke oc fadderpenninge, som nw almennelige 23

giffuis, oc mest the rijge ther inghen nødt haffue, gaffuis till eet fattigt hospitall, tha schulde the merckelige sla fram bode til lægedom, oc andhen hospitals tyngte at oppeholde. Giorde the fattige folk then ære oc hielp, tha motte thet en haffue magt, oc wære prijselijgt. Men nu recker then ære alsomeniste till the rijge, nar thenom gifuis anthen aff homodt, eller blygsill, the skencke som the haffue inthe behoff. The som staa fadder ere plictige at lære oc wnderwijse theris gudbørn wdi then cristen tro oc loffue, oc then forplictelse mene the strax wære qwijt, nar the haffue giffuet een føie fadder skenck. Findis oc mange oc mest herre folk oc the rijge, ther giøre store bryllop, oc bede mange faddere, at the schule faa store skencke oc mange gaffuer. Thi haffde then seed blant mange andre her wdi Danmarck behoff een godt reformatz. Oc dog thet giordis behoff at her om taldis noghet wijdere, ieg will thet tha forholde till een andhen tidt, nar herrer oc fursther haffue [D3b] offte giort reformatz paa bryllop, oc gestebudt, oc thet kan tha icke hielpe. Mange mendt wille gierne at saadane skicke schulde holdis wedt magt, men qwinners homodt er saa stort at mendnen maa wijge, nar the kwnde inghen tidt saa well lade seg see oc skode som wdi bryllop, gilde oc store gestebudt. Oc fordi nar inthet haab er her till at thet scall forbædris, tha ligger ther stor magt oppaa att hospitall haffue gode forstandere, ther wdkaaris aff the mendt, som ere røne gode, then som seg er icke godt, han scall aldrig worde the krancke retraadig, nar han altidt mere agter sijn fordeell en theris behoff, oc sijn stat, ære, rygte oc naffen en 24

theris gaffen. Thi bør hanwm inghen ting at ansee, wden the siwgis beste, han scall kwnne hugsuale thenom som ere bedrøffuede, græde met the grædindis, sørge medt the sørgindis, giede seg met thenom som ere glade, oc i alle maade, føie seg effter the kranckis lempe, oc alsomeniste bruge thenom till gode huess lycken hanwm till føier paa theris wegne. Oc nar gode mennisker fornymme at huess ther tilgiffuis, kommer the fattige till gode oc gaffen, tha hielpe the møghet dess heller. Sanctus Ambrosius sier seg at kende the prester, som bleue rijge aff almwse gierninger, som the brugede modt fattige menniskir, at mange rijge folk begaffuede [D4a] thenom nar the wore wijse giorde, at thet komme tha sendelige til fattige folkis hender, bode Gudt till loff oc thenom till gode. Then som inlegger hooss een gudtfrøctig mandt then almwse han will skiffittis blant fattige menniskir giør møghet wijsere, en then som belader alt sith gotz wdi w milde arffwingis hender, wij see offte iii eller iiii daablere, dranckere, krwrennere oc forødere saa møghet spijlde oc fortære, som hunderde fattige menniskir motte rndelig besøries wdaff. Thi wore thet een retferdig low, at all wijnding oc baade wdi daabil oc andhen falsk handel schulde wære forbrwt, helthen i konghens wære, oc helthen till fattige hospitall, men then low schulde neppelige wedtagis, sidhen at konger oc andre mectige Furster haffue oc saa begynt at daable oc forøde. Oc maa well ske, at then menige mandt schulde icke heller samtycke then retferdige low, nar the wele heller at alt falssmaall, scall dømmis till øls gijlde oc gestebudt, en anthen 25

till Guds loff, eller oc fatige menniskir till hielp oc trøst, men nar alting scal staa till theris dom oc sielse, tha er ther icke haab till noghen forbædring paa the ting som haffue wæridt her til dags ijlde brughet, nar the ting som ere alsombest, kwnne aldrig behaffue then menige mandt, fordi han er icke redsijndige wijss, men slwpper till her oc der. [D4b] ¶ Oc nar forstanderin er rettelige godt som sagt er, tha bruger han oc saa gode budt oc tienere till the siwgis bestandt, ther icke heller fare medt noghet skalkhedt, løghen eller falsk digt. Icke scall ther heller bedis till nogre hospitall wden i samme steder som the ere stigtede oc ther nest omkring, huess krancke menniskir the wille ther fore anamme nar som behoff giordis. Som alle the krancke ther findis wdi eet gantske landt, kwnne icke oppeholdis oc bestaas wdi eet hospitall oc siwgehuss, saa scall icke heller till eet hwss bedis offuer eet gantske landt, nar huer stad oc landtskaff bør at oppeholde sijne siwge hwss. Wij haffue seet oc hørt, mange schalke stycker ther trøglere haffue brughet, som ginghe budt, for nogre hospitall (Exempill setter ieg icke at inghen scall merckis) oc huore møghet ther haffuer hengd wedt theris hender, nar the faa stwndwm then fempte penning, stwndwm then fierde oc tredie oc offte then gantske hob. Oc at thet scall worde till pennings for thenom, haffue the brughet saa møghen løghen, oc digthet saa mange falske ierteghen ther aldrig skede, eller kwnne skee ij the maade, som the framsette samme ierteghen, at himmel oc iordt motte ther aff forfæris, oc dog at mange blant herrene oc prelaterne well wijde at [E1a] 26

saadan falskhedt brugis, the see dog i genom fingre met saadane skalcke, at theris hender blifue oc saa smwrde met samme falske oc staa lne penninge, ther Gudt møghet fortørnis wdaff, och menniskin saare

beskemmis. Nar wij wele søge the første røder, som thette bulder ther nw er wdi then cristen kircke haffuer sijn grøde och begyndilse wdaff, tha schule the findis hooss trøglere oc skalcke, ther met betackt skalckhedt, løghen, falske ierteghen oc andhet geckerij, hafue strughet omkring alle landt, oc ther mett saa lenge bedraghet then menige simpell mandt, at Gudt will thet icke lenger fordrage. Wor herre haffuer icke løghen behoff seg sielff till ære, en sidhen siwge oc fattighe mennisker till gode, nar the kwnne inthe erligere skwdsmaall haffue en Gudt oc Gudtz nafen. Inthe naffen er krafftigere till at formane noghen till barmhertighed en Gudtz naffen. The haardiste hierter i werdhen er, maa weegis aff thet hellige naffen wdhen alle andre omslag. Thi scall ther icke bedis till noghet hospitall eller noghet Gudtz huss, wdhen i Gudtz naffen oc for Gudtz skyldt. Icke scall heller then som forstandere er, nar han indtager nogre krancke menniskir, ansee theris gotz eller penninge, men i alle maade haffue eet eenfoldigt [E1b] øge, oc fordi scall han alsomeniste ansee theris siwgdøm oc kranckhet for Gudtz skyldt. I huar somhelst noghen baade er paa ferde, ther begæris oc ansees, ther hooss kan icke wære noghen redelig conscientze, nar gerighed er then syndt, ther alle gode meninger besmitter oc forkrenckir. Wij sie vdi almennelig tale om wretferdigt gotz ther er affledt met syndt oc sorg, at then tiende penning 27 kommer neppelige till tredie arffwing. Saa see wij oc saa huore ønckelige thet er spilt paa somme hospitall, ther the haffde met løghen, synd oc øglerij tilhobe sanckedt. Men sidhen hospital begynte oc saa at faa forstandere, for gwnst oc gaffue, tha er ther neppelige haab till at then brøst scall heller bædris, som mange andre, ther oc saa haffde behoff een høwisk reformatz. Ther findis mange som icke lenger holde the siwgge oc fattige en theris eghet recker the haffue met seg indført, oc sidhen slas the for hoffuedhet, oc forwijsis, men nar alting kan icke bødis oc forbædris paa een dag, tha scall man segle met thet wæder som will blæse, oc nyde then lycke som er for øghen oc wdi hender.

Thi scall then mandt haffue saadan befaling, icke ther er henne saare begærendis, men som ther till wdkaaris aff wijse mendt, oc saa gott som [E2a] trengis oc nødis ther till. Then er mijnst beqwem till noghet embede oc befaling i huore lidhen hun er, som gaar effter henne, met herre hyllist, scriffuise, bøn, gwnst eller gaffue, thi ath han bode anseer seg selff, oc holder seg godt, till thet han burde at regne seg vwerdig. Men nar som han inthet anseer wdhen Gudtz loff, oc the kranckis terff oc gagen, ther hanwm bør at forarbejde, for Gudtz skyldt, icke ath han kan ther aff worde rijg eller affholdhen, men sijn siels salighedtz skyldt, tha haffuer han eet eenfoldigt øge, thet er een mening som er ret oc cristelig, oc alsomeniste Gudt behaffuelig. Oc for then sag bør hanwm at wære een godt oc erlig mandt, saa at hospitalet kan oc saa nyde got hans erlige naffen oc rygte, oc helst fordi, att ther som han er 28 een ondt mand, tha kommer han oc saa mange andre ij mijstancke met seg, oc thenom besynderlige ther hanwm schule haffue i beskermilse oc forswar, nar the siwnis at wære hans lijge wredelige oc wcristelige, serdelis ij the stycker, the wele hanwm fordettinge wdi, nar huermandt wedt at han far met skalkhedt oc bedregherij. Icke schall man heller saa ansee eet stedt, at eet andhet forleggis eller forderffuis, nar Jesu Christi leemmijr ere saa mange, at the kunne [E2b] icke alle leggis wdi eet hwss, oc saa atskillighe at kunne the en leggis wdi eet hwss tha wore thet icke beqwempt. I huo fordi som opbygger eet hospitall til krancke menniskirs bestandt, han gjør een merckelig gierning, ther er Gudt saare tacknemmelig, huess han er oc saa plictig, men han gjør tha icke nock, som Gudt haffuer aff hanum meer forskyldt, saa er han oc meer willie oc tieniste begærendis, en wdi een maade. Then som bygger eet hwss till fattige hwssarme folck, ther icke formaa at betale hwssleije, oc sijde dog for skat oc andhen beswaaring, han bygger oc eet merckeligt hospitall. Then som kleder then nagne gjør oc saa, fordi han bygger paa Gudtz tempill oc hospitall. Thi scall man saa gjøre een god gierning, at han lader icke een andhen, nar thet ene gode maa thet andhet icke wdskiwde. Ther findis oc mange som ere krancke nock, ther nødigt wille nederleggis wdi noghet hospital ath the rædis wærrer en the nw haffue, nar en karsk mandt maa ligge saa lenge paa eet stedt, han bliffuer kranck om han icke er. Oc at trenghe thenom som icke haffue noghen besmittelig krankhet til at fare wdi hospital, er icke heller stor almwse, 29 dog at the ere noget skrøbelige, oc serdelis af then kranckhedt ther icke kan raadis bodt, fordi thet [E3a] er at korte liffuet, paa thenom ther lenge motte leffue, men at trenghe thenom wdi hospitall som haffue besmittelig kranckhedt, thet er icke synd men stor almwse, i then mening att the kwnne raadis bodt, oc inghen andhen besmitte met seg. For then sag schulde alle Landtz herre thet saa skicke, oc lade strengelighe holde wedt magt, at huer by fødde sijne siwge oc mijslige menniskir oc serdelis gamble oc wanføre, ther haffue slegt eller wanner wdi samme by, oc siwghen wore icke besmittelig, ellers som sagt er, schulde the føris till hospitall, at thenom kwnne ther besørgis met kaast kleder oc lægedom, wærme oc andhen besøring, aff theris foreldre nar the wore rijge, eller oc aff menigheden, nar theris slegt oc wanner wore fattige oc arme.

¶ Oc som the fattige oc arme schule forsees oc besørgis nar the ere faldhen ij armodt, saa scal ther oc nøije sees till, at ther bliffuer icke for mange fattige oc arme, oc serdelis the menniskir som anthen ere rijge fødde, nar the begynde at forøde, eller haffue fattige foreldre, oc staa dog till at wnderwijse, anthen till at lære eet retferdigt embede, eller noghen andhen redelig handel, ther kan brwgis wdhen syndt, nar mange embede [E3b] ere saa wretferdige, at thet er bædre at wære een træll eller een tiggere, en at bruge samme embede. Wij see mange hwssarme folck ther Gud aff sijn lønlige dom giffuer mange børen, oc lijdhet gotz, oc fordi nødis the i mange aar at tiggge, saa lenge the ere beqwemme till trelldom, och dog at the wore beqwemme till arbejde, 30 embede eller andhen lerdøm, ther menigheden kwnne storlige komme till gaffen met tijden ther findis tha inghen som thenom holder till noghen merckelig lerdøm. Theris foreldre ere ther till icke wederheffte, oc

the rijge som burde at hielpe, wele icke heller aflade hues the haffue. Saa bliffue the tyggere oc stackarle alle theris dage. Saa finde the paa mange wraadt for armodtz sag. The giffue seg till tiwffuerij och røffuerij, till moordt oc brandt, oc bruce skalkhedt till landt oc strandt, saa at thet wore thenom bædre wære wfødde, en the schulde saa leffue. Saadant folck bliffuer tha meer till her effther, en her till wæridt haffuer, at mange fattige folkis børn togis ind ij closter, oc opføddis till Gudtz loff oc tieniste, ther nu dess wær holdis for spot oc geckerij, som andhet møghet ther Gud hør till, oc dog at the bleffue icke alle hellige oc gode wdi closter, the hiøldis tha des i mellom fra mange store oc groffue synder, nar the wore saa vnder [E4a] affue at the raadde seg icke selffue. Men fordi at clostermendt oc nw forhadis, tha tagis ther neppelige saa mange i closter, som her till giort er, oc saa will thet fuldkommis ther man sier i gammil tale, dess meer stackarle hadis, dess fleer bliffue the. I huo fordi ther wille optage saadane fattige folkis børn, oc lade thenom holde till lerdom, embede eller schole, met sijne egne børn, eller oc wdkaare thenom for sijne arffuinge, som skeer all werdhen offuer nar wor herre haffde hanum icke met børn begaffuet, tha bygde han oc eet merckeligt hospitall. I huo som tager i forswar fattige widuer, faderløse børn, fremmede oc elende folck, hielper oc styrcker thenom huer 31

effther sith terff oc behoff, han bygger oc eet hospitall. I huo som helst ther kommer fattige pijger oc qwindfolk till eet erligt brødt, han bygger oc eet hospitall. Then som haffuer sijn hwstrw saa kær som sith eghet lifff, och holder sijne børen och sith gantscke hwss wnder skelig affue, oc forwar ath ther regneer inghen stor syndt wdi, som ere Homodt, Gerighed, Hadt, Hoor, Moordt, Falsk eller Swijg wdi alen wegt eller skeppe kiøb eller handell, oc forwar at ther findis icke kijff eller tretthe, Sqwalder eller Bagtall eller noghen andhen saadan forgiffchtig kranckhedt, eij offuerflødig drick eller daabill, spott [E4b] eller skendsill eller andhen aandelig pestelentze, ther han kan affstyre, han bygger oc eet hospitall. Then som forbiwder een dranckere oc een daablere, ther forøder sith at tære for møget, oc forbiwder andre at kiøbe eller handle met hanwm, han bygger oc eet hospitall. Then som korther sith homodt wdi kleder, tæring, bygning oc andhen wedsins praaling oc bram, paa thet han scall icke beskatte the fattige, eller trengte the arme, till at oppeholde saadant homodt, han bygger oc eet hospitall. Then som er sparsom wdi sijn eghen tæring, at hans rigdom kan dess bæder naa till the fattige, han bygger oc eet hospitall, thet er een bolig till at geste wdi himmerigis rijge. Saa schule wij altid troo at een godt gierning er icke nock men hwn scall haffue mange metfølgere, om hun scall teckis Gudt. Saa sier sanctus Jacobus. Then som bryder eet budt, han er skyldig i modt thenom alle. Thi ere wij plichtige at bygge hospitall siwge oc krancke menniskir till gode, oc thenom bør oss at oppeholde, men 32 ther fore maa wij inthet forsømme aff the andre Gudtz budt.

¶ Thet kaldis nw hospitall som sagt er, hwar siwge oc krancke menniskir haffue herbære oc [F1a] lægre ..... [S. 69] hafue herbære oc lægre, oc fordi findes ther mange Hospital. Then gjør een godt gierning, som annammer eet fattigt mennische udi sit huus, oc gifuer thet madt oc Dricke, Wærme oc seng, roo oc mag, men then gjør møghet bædre, som annammer eet barn udi sijn Schole, oc gifuer thet aandelig madt oc dricke, thet er Lærdom udi Bog, twct oc ære, oc at bekende, tacke oc lofue Gudt wdi sijnne wnderlige gierninger, og at holde thenom medt straf oc twang fra synt oc w-dygd; Thensom kleder then nagne, han gjør møghet wel, men then som pryder then wanwittige med Lærdom, then raadløse met godt raadt oc then syndige met ære oc Dygd, han gjør møghet bædre. Thensom skonner sin gieldere, oc anthen gifuer hanwm dag, om han kan noghen tidt worde wederhefftige, eller oc plat forlader hannem skylden om han er w-sil oc arm, han gjør gantsche vel, men then som forlader gierne alle the synder hannom brydis imodt, han gjør møghet bæder. Thensom søger then siwge, han gjør wel, men then som huswaler en bedrøfued oc kranck conscientze oc [70] raader hannom bodt, han gjør møghet bedre. Thensom begrafuer et døt mennische, gjør een merckelig gierning, men then som hielper een dødt conscientze af sijnne Dødelige synder, han gjør møget bæder, saa er thet i mange andre exempel, at saa møghit som Sielin er yppere en Kroppen, saa er aandelig forskylding ther brugis 33

Sielin til gode støre for Gudt, en then forskylding som er legomlig, oc brugis Kroppen til gode. Therpaa henger fordi all menighetz welferdt, at gode Scholer oc Studia, store oc smaa holdis wedt godt hefd oc magt, ther hafue the Mestere, som icke ere alsomeniste lærde udi bøger, men ther ocsaa ere fromme oc Erlige udi lefnet dygder oc gode seeder, nar thet er forgefuis at kwnne bog, oc wære w-dygdig oc skalckagtig. Oc dog at mange agte thenne ting saare ringe, oc meene at Scholer oc Studia ere menigheden til beswaaring, thet er tha af theris store grofhedt oc w-besindige Plumphedt. Wdi Løfwen i Brabant hafuer een Prowest i desse Aaring biwgt eet gantsche Studium, oc køpt ther renthe til, saa at ther læsis try the ypperste twngemaal, Hebraische, Gretsche oc Latine aff Lærdte mendt, som ere rundelige forseede [71] aff samme renthe, men her ij Danmarch nagge wij derpaa at Klerckerijdt hafuer noghet got. Wdhi Engelandt i Oxonia stadt, hafuer een Bisp oc saa giort. Therefore blifue peninge udi theris Landt, oc føris til af andre Landt, som icke hafuer then fordeel, men fordi at thenne snack hafuer een heel bog behoff, tha wil ieg hannom nw opsette, saa lenge ieg blifuer meer leedig, oc fangher een andhen Orsage. Skulle wij hafue wijße Bisper, lærde Præster, kloge forstandere oc Raadt, merckelige sendebudt, Prædiche Fædre, oc andre wijße mendt til menighetz beste, ther wij sculle bruge ij raadtzwijß til menighedtz welferdt, iche sculle wij hafue thennom fra ploghen, icke fra kremmere secke, icke heller fra hof tieniste, ther gjør heller af the wijße galne mendt, en af the galne wijße mendt, 34 men af Skolen skulde wij wendte thenom, oc thes bædre Schoolen er, thes wijßere mandt gifuer hun os. Thet som sies almindelig for eet sprog, at the ere skalcke som til Schoole gaa, er icke altijt sandt, dog thet kan schee, nar wijßdom finder fore seg een skalcke Natur, at han brugis ij lde [72] men then natur war alt ført til Skoolen, af the onde exempil, som Børn hafde hiemme seet oc lærdt føren the noghen tidt settis til Scholen.

Wij føddis op herij Danmarck, besynderlige huor wij komme silde til Schole, blandt galne Piiger oc løsagtige drenge, blant Dranckere oc daablere, Pibere oc Leegere, hwar wij see homodt oc geckerij oc høre møgghen w-bequemme snack oc talle, at ieg schal iche sije møgghet andhet som hōwisch øhrin kwnne iche høre, oc fra thenne lærdom settis wij til Schole, thi er icke scholen sag til skalckhedt, men the onde exempil, wij hafue hiemme seet, hørt oc lærdt. Oc fordi er thet een wrang mening, ther mange hafue om thet stycke som om andre fleere. Thensom bygger mange hws udi een By, oc sancker stor rijgdom, kan kaldis Een nyttig Borgere, men the som bygge paa menighedtz børn, met lærdom, tuct oc afue, blant huilcke met Tidhen Een kan findes ther er bedre en een gantsce By, oc ther met wiisdom oc snijlhedt kwnne icke alsomeniste beredde en By men hele landt oc rijghe, the holdis aff mange at wære landt oc Steder til tyngte oc beswaaring. Thensom kan [73] skende oc brende, temme en hest eller hijße een hwnd, hand faar maanitz saaldt, slot oc læn, store skencke, oc wnderstwndom een Erlig forsiwn ij sijn lifstiidt, oc then som optemmer

35
menighedtz børn, kan neppelig faa sin dagelige fødde. Aldrig stod noghen menighed saa wel som nar wijßmendt regerede samme menighedt, eller oc wore theris raadgifuere ther Regementen hafde. The som beløbe udi Bøger, alle Landtz oc Rijgis Furstendømme, Cristelige oc w-cristelige, kwnne merckelige besinde, ij hues maade the eller the land er wdaf ondt Regementen forderfuede, oc mange andre hafue wærit bestandige udaf godt oc skickelig Regemente. Mange lade seg tycke at the hafue wærit nyttige mændt udi een By, nar som the hafue hanwm befest oc bestyrcket, anthen met grafuer, wolde eller Mwr, Blockhws, skantzer eller andre Waaben oc Wærie, som tienne til at twinge obenbare fiender, ther wele noghen By ofuerfalde met magt, oc dog at thet er baade wært tack oc ære, men thet er tha forgefues, narsom menighedtz medtføde mendt oc indbyggere, ere icke wedt eet sindt, oc Eendregtighe [74] wdi een Kierlighedt, oc fri oc leedige for hadt Twedragt, Partijr, Bulder, oc oprør, men hwem kan bædre holde Eendregtighedt wedt magt eller oc afstyre Bulder oc oprør, en the som ere retsindige wijße oc kloge, som the ere altid gode at wnderwijße, nar the kwnne skiønne paa skel oc w-schel, ret oc w-ret, saa ere the oc forstandige til at wnderwijße andre, ther ere af Natur grofue, eller af w-forsøgt homodige, oc fordi reedebon til bulder oc w-lydlisse. Saa siger wijßmanden, Een wijs oc klog Søn, er syn Faders glæde, framdelis siger han saa. Then wijsdom hafuer ieg seet wnder Soelen, oc gifuet hannom then magt, at hand war alsomstørst. Ther war een lidhen Stad oc faa mendt wdi hannum, modt

36
samme Stad kom een megtig Konge, og belagde hanwm, bygde skerm oc lægre, saa at hans bestaaling war fuldkommen. Vdj samme Stadt war fundhen een fattig oc wijß mandt oc han frelste Stadhen medt sijn Wgsdom, dog at thet ij glemme, oc inghen ansaa hans fattigdom. Oc fordi sagde ieg at wijsdom er bædre, en magt oc styrcke. Hwi war tha then fattigis Wijßdom forsmadt oc hans ordt wore icke hørde. Wijsdom er fordi bedre end waaben [75] oc Wærie. Hertil hafuer Wijsmandt tallet. Men wij lade os giøre wijsße, at ther hør icke andhen wijsdom til Menighedtz bistandt En at kiøbe oc sælie, hugge oc slaa, brygge oc bagge, fijsche oc rage, oc andre grofue handwerck, oc for then sag findis mange som inthed agte then retsindighe wijsdom, som er Sielin anrørendis, ther hør til Dygd oc ære, til gode seeder, tuct oc Erlighedt, til fredt oc kierlighedt, oc andre aandelige wilkaar, met huilche then gantsche Cristhendom scal staa wel, bode hoos Gudt oc mennischin, oc nar all werdssins sallighedt ther henger oppaa at saadanne mændt framdragis oc oppeholdis, ther theße Aandelige ting kunde frambringe, hielpe oc styrcke. Ther ere tha mange som mene, at ingen ting beswaarer nw meer Werdhen, en then geestlige Staat, oc thet menighe Klerckerij, som hafuer dog ført all Werdhen, wdi hues tro oc wijsdom, Snijlhedt oc forstandt, hwn anthe hafuer om Gudt, eller om noghet thet som Gudt anghenger oc tilhør. Men ther findis tha mange som thet gagn kwnne besinde, oc agte thet møgghet meer, en noghet Hospital. Dog then mene mandt som grof er, kand thet icke besinde. Thij (76) bygge ocsaa the gode 37 mendt eet merckelig Hospital, som stigte oc oppeholde gode Studia, met godtz oc renthe, oc fordrage wijse oc lærde mendt, oc fordi sculde rijge mendt optage fattige børn oc lade opføde oc holde til Lærdom met theris egne børn, saa finge bode the oc theris børn met thiden willige oc trofaste Tienere, nar the wore deß plictige for saadan herlighedt som them wore bewijst. Men therom scal een andhen tijdt talles noghet wiidere. Thi wil ieg thet ønsche eder oc alle thenom som hafue ij sindhe, at fordre oc fremme the fattige arme wsle oc mijßlige mennischir atij maatte saa anheffue thend handel som nu er for hender at han kwnne komme Gud til lof, Meenigheden til ære oc gagn, oc arme Mennischer til hielp och trøst. Jeßu Christi fredt oc Naade were met Eder Ewinnelighe. Skrefuit i Kiøbenhafn Første dag ij Julij Maanet, Anno Dni: M: D: xxvii.

Tryct ij Kiøbenhafn udaf Peder Brandis Anno Dni: M: D: xx.viii.